

JELENITS ISTVÁN: ÉLET ÉS EVANGÉLIUM

Első megjelenése idején, 1976-ban, kivágtam a Vigiliából Jelenits István *Titok és talány* című írását, annyira tanulságosnak, meggondolkodtatónak éreztem. Most, hogy kötetében újraolvastam, talán még időszerűbbnek gondolom. Akkor a következő mondatait jelöltem meg: „Élet és evangélium? Ha már az élet is titokhoz vezet, mennyivel inkább az evangélium. Hogy értett Jézus ahhoz, hogy Isten titkairól *megilletődve* szóljon! Egyszerűen, egy pillanatilag sem titkoskodva, szemkápráztatón. De mégis mindig tudatosítva, hogy szavával titokra mutat rá. Egyszerű emberekhez szólt, de mily merész paradoxonokban, egyedül rá valló képtelen képekben!” Az evangéliumokban valóban ez az egyszerűség az egyik legmegejtőbb jellegzetesség. Nincsenek patetikus felkiáltások, magamutató kijelentések. Titokról van szó, amelyeket nem mindig érthetünk, de az egyszerű szavak mégis biztonságot adnak: egyszer majd feltáruznak előttünk.

Jelenits István evangélium-magyarázatai létünk lényegéről, Istenhez való viszonyulásunkról, olykor elvesztegetett esélyeinkről szólnak. Újra meg újra elbotlunk, de van remény a föl-emelkedésre. Nem könnyű a jó úton haladni, még küzdelmesebb föltápászkodni. És nem könnyű átlátni, emberi gondolkodás számára megvilágítani azokat a jelzőtáblákat sem, amelyekre útközben föltekinthetünk. Hadd idézzek egyetlen példát. Már csak azért is, mert időszerepítése vitathatatlan. Az ellenség szeretetéről van szó, ahogyan azt Lukács evangéliuma hagyományozta. Nem egyszerű követelmény, a jeles bibliamagyarázók sem értelmezik egyformán. Jelenits István a szeretetre irányítja figyelmünket. „Úgy szeressétek ellenségeiteket — mondja —, hogy tegyetek jót velük, mondjatok áldást rájuk, imádkozzatok értük!” Persze ehhez is meg kell haladnunk önmagunkat, fejtegeti, s szüntelenül Jézus tetteit kell figyelniük. Teljesen egyetérthetünk a végkövetkeztetéssel: „Az ellenség-szeretet nem jelenti azt, hogy a Krisztusban hívő ember kitér a küzdelem elől, de azt igen, hogy önmagában is megküzd a gyűlölet előkívánczó indulatával, s mindvégig emberszámba veszi azt is, akit kénytelen ellenségének tekinteni. Komolyan gondol arra, hogy ehhez az emberhez Isten kegyelme eltalálhat, hogy akár most is jót lelhet benne Isten. Ezért imádkozik érte, nem ellene — igazi reménnyel.”

Valljuk meg, ezt sem valósítjuk meg hétköznapijainkban. Pedig mennyivel szebb és békésebb lehetne körülöttünk a világ! És bennünk is...

Ez az egyetlen fejtegetés is bizonyíthatja, hogy Jelenits István az evangéliumok magyarázata közben nem a könnyű megoldásokkal szembesíti olvasóit (és hallgatóit). A váratlanságuk miatt olykor meghökkentő, máskor paradoxonnak tűnő jézusi megnyilatkozások, az általa használt képek legmélyebb értelmével szembesít, és arra figyelmeztet: „*Elszánt, hősiesség* vállalkozások nélkül ma sincs erényes kereszténység, *kiáltás* nélkül nincs égis hatoló imádság.” A keresztény magatartás „demonstratív jellegéről” van itt szó. S ha elmélyülten olvasunk a szerző fejtegetéseit, az is világossá válhatik, hogy azért kell „demonstrálnunk”, hogy Isten szándéka szerint élhessünk, s nem azért, hogy másokat ámulatba ejtsünk. Ady Endre egyik szép versében Istennel való találkozásáról mint dédelgetett álomról írt: „Vele szeretnék találkozni, — Az álommal, nagy, boldog hitben...” (*Álalom: az Istenért*). Jelenits István — Pilinszkyt is idézve — arról ír *Találkozás: szócikk egy képzeletbeli enciklopédiából* címmel, hogy a Jézussal való találkozáshoz különlegesen nyitott szív, csodálkozásra kész figyelem és alázatosság szükséges. Nem álmodozás, hanem folytonosan tökéletesedő magatartás és cselekvés.

A hat nagyobb fejezetre osztott elmélkedés-gyűjtemény első része *A beszélő Isten* címet viseli. Teljesen igaz a szerzőnek: napjainkban ismét nyomatékoskossá vált az istenbizonyítás problémája. Igaz, aki felnőtt hitben él, nem foglalkozik ezekkel a bizonyítékokkal. A korhelyzet azonban szembesít a kérdéskörrel. Feltámadt a kanti elképzelés, mely szerint Istenről való tudásunk észérvekkel nem igazolható, tehát az érzelem tartományának része. A kérdés jelentős régi és újabb irodalmának ismertetését mellőzve Jelenits István arról szól, hogy a bizonyítás első mozzanataként először azt kell tisztáznunk, ki az, akinek létét bizonyítjuk. Isten: abszolút és személyes valóság, mégpedig anyagtalan, kívül esik az érzéki tapasztalás körén, nyomaiból következtethetünk léteire. Egy evilági erő közreműködésére, léteire akkor figyelünk fel, amikor olyan jelenségeket észlelünk, amelyeket az addig ismert erők hatásából nem magyarázhatunk meg. Isten léteire azonban nem a rendellenességek, hanem a világ rendje és célszerűsége ébreszt rá, vagy — ritkábban — midőn csodákkal nyilatkozik meg, fedi fel magát. Az ember azonban

nem feltétlenül hisz a csodákban, Istentől olyan jeleket vár, amelyek az ő gondolkodásának felelnek meg. E gondolkodás szerint tetten kell érünk, holott helyes célunk az volna, hogy „fölsimerjük és meghódoljunk előtte”.

Azért idéztem kissé részletesebben ezt a tanulmányt, mert megvilágítja Jelenits István módszerét és célját. Az Evangélium útján indul el, indít el bennünket is, hogy a rejtőző Isten közelségébe vezérelve alátratra, áhítatra és imádságra indítson. Érdemes elgondolkodni, mennyire fontos ez. Gyakran tapasztalhatjuk ugyanis, hogy a kereszténynek mondott gondolkodás folyamata nem Isten felé indít, hanem éppen fordítva: a világ felé, abban a hitben, hogy ezt saját elképzeléseink szerint változtatva, berendezve az Ő képviselésében járunk el, vele igazoljuk önmagunkat. Holott a világban akkor teljesítjük küldetésünket, ha a szegények és elesettek támogatására vállalkozva a szeretet parancsa szerint élünk, cselekszünk. Nem szívesen vesszük tudomásul, hogy „a krisztusi kiválasztottság nem kiváltság”, hanem: feladat, napról napra szóló kötelesség. Ha hiányzik belőlünk az alázat, könnyen csapdába eshetünk: saját meggyőződésünket összetévesztjük az evangéliumok által sugalltakkal.

A kötetben nem csak az Evangélium üzenét értelmezi Jelenits István. Különféle alkalmon elmondott beszédei, jegyzetei mégsem „lőgnak ki”, ezek is a hétköznapi kereszténység hiteles megnyilatkozásai. Itt álljunk meg egy pillanatra! Jelenits István világával szembesülve olyan térfogatba léphetünk, amelynek ez a természetes, csöndes és higgadt, minden magamotogatótól mentes keresztény gondolkodás a jellemzője. Sík Sándor konferenciabeszédeiben éreztem hasonlót. Szélid, törekeny ember szólt a legsúlyosabb egzisztenciális kérdésekről, de ezek súlyát mindig enyhítette a mosolya, mint ha azt akarta volna jelezni: nem olyan nehéz ezen az úton járni, csak el kell indulni, s ne féljünk, ha elesünk közben, van aki mindig föl-emel, támogat és segít. Pontosan ilyen Jelenits István magatartása is. S ha más még nem mondta el róla, hadd mondjam én: ez a kisugárzása a magyarázata annak, hogy a fiatalokra is hatni tud. Legszívesebben teljes egészében idézném *A gyertyáról* írtakat, esszé mesterfokon. Befejezésében arról van szó, hogy fölkel a nap, de a gyertya nem haragszik: „A világosságot szolgálta, s most örül a győzelemnek, amely előtt meghátrál a sötétség.” Jelenits István is a világosságot szolgálja Isten felé vezető utunkat megvilágítva. (*Új Ember*, Budapest, 2002)

MAGYAR PRÓZA AZ EZREDFORDULÓN

A közel másfélszáz oldalas kötet négy kiadója (Bárka, Békés Megyei Könyvtár, Magyar Könyvtárosok Egyesülete és a Gyulai Várszínház) 2001 nyarán azonos címmel szervezett egy rangos irodalmi eseményt békéscsabai és gyulai helyszíneken. A hat irodalomtörténész és tíz prózaíró szerepeltetésével megszervezett irodalmi konferencia (Békéscsaba, Megyei Könyvtár), majd az azt követő felolvasóest (Gyula, Várszínház) egyszerre igyekezett körképet nyújtani a kortárs magyar prózáról, és választ adni arra a kérdésre: hol és merre felé tart prózairodalmunk. A kötet a konferencia és a felolvasóest anyagát adja közre.

A kötet szerkesztője, Elek Tibor használható munkát ad az olvasó kezébe. Hat ismert kritikus tanulmánya igyekszik megválaszolni a fenti kérdést. De emellett azt is: mennyire élő vagy éppen kifáradó hagyomány a posztmodern? Mi lehet a magyarázata annak, hogy sokasodnak a történelmi és/vagy áltörténelmi regények a kortárs magyar prózában. Az ismeretelmélet, a filozófia milyen hatást gyakorol az irodalomra? Mennyire tekinthető egységesnek a magyar próza hagyománya? A hat tanulmányíró: Alexa Károly, Dérczy Péter, Németh Zoltán, Szilágyi Márton, Szirák Péter és Thomka Beáta arra is keresi a választ, hogy gyakorol-e bármilyen hatást az ezredforduló a kortárs magyar prózára. Korforduló-e az ezredforduló, vagy csupán numerikus érdekesség? Ugyancsak a megemlítésre méltó kérdésfelvetések sorába tartozik a jelenkor hazai irodalomkritikájának és irodalmának viszonya. A *Magyar próza az ezredfordulón* című kötet tanúsága szerint bizonyos kritikai iskolák olyan hegemon szerephez jutottak a kortárs magyar irodalomban, ami már-már egészségtelen.

Prózakötetnek sem akármilyen a *Magyar próza az ezredfordulón*. Nem is csoda, hiszen Darvasi László, Esterházy Péter, Gion Nándor, Grendel Lajos, Hazai Attila, Kiss Ottó, Láng Zsolt, Podmaniczky Szilárd, Temesi Ferenc és Závada Pál egy-egy kisprózája kapott helyet a kötetben. A tavaly nyári felolvasóestre kifejezetten rövid, a felolvasás időtartamát alapul véve legfeljebb tíz perces, eddig nem publikált szöveget kell hozniuk a szerzőknek. A terjedelmi szigort a felolvasóest élvezhetősége és befogadhatósága indokolta. Ezért a „szigorért” a kötetet olvasva is csak hálásak lehetünk. A kötet használhatóságának értékét növeli, hogy a szerzők rövid életrajzával és eddig megjelent munkáik felsorolásával egészül ki. (Békéscsaba – Gyula, 2002)

RÓNAY LÁSZLÓ

BOD PÉTER